

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет педагогічної освіти
Кафедра дошкільної і спеціальної освіти

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Ковшар О.В.
«__» _____ 20__ р.

Реєстраційний № _____
«__» _____ 20__ р.

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ ГОТОВНОСТІ СТАРШИХ
ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ
МОВЛЕННЯ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ

Кваліфікаційна робота студента
групи СОМ-23
ступінь вищої освіти «магістр»
спеціальності 016 «Спеціальна освіта»
Овчарук Інесси Романівни

Керівник: доктор педагогічних наук,
професор Ковшар О.В.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ МОВЛЕННЄВОЇ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ.....	7
1.1. Мовленнєва готовність як складова загальної готовності дитини до навчання у школі.....	7
1.2. Загальнодидактичні аспекти мовленнєвої готовності старших дошкільників до навчання в школі.....	10
1.3. Мовленнєва готовність дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ до навчання у школі.....	15
Висновки до першого розділу.....	17
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗНМ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ.	19
2.1. Дослідження стану мовленнєвої готовності до навчання в школі дітей старшого дошкільного віку	19
2.2. Впровадження програми корекційної роботи з формування мовленнєвої готовності до школи дітей старшого дошкільного віку.....	26
2.3. Аналіз узагальнених результатів формувального етапу дослідження ..	28
Висновки до другого розділу.....	32
ВИСНОВКИ	34
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	36
ДОДАТКИ.....	42
Додаток А.....	42
Додаток Б	45
Додаток В.....	47
Додаток Г	49
Додаток Д.....	52

ВСТУП

Проблема підготовки дітей до школи систематично досліджується як вітчизняними так і закордонними науковцями. Дидактичні, методичні, психолого-педагогічні складові порушеної проблеми є в дослідженнях О.Ковшар, Т.Кондратенко, В.Котирло, Г.Кравцової, К.Щербаков. Науковцями акцентовано увагу на дотриманню принципу наступності в навчанні й вихованні дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку (Л.Артемова, В.Кузь, В.Калмикова, О.Ковшар, О.Проскура, О. Савченко, Л. Федорович та ін.). Процеси розвитку й формування інтелектуальної готовності до школи розглядали Л. Венгер, В. Давидов, О. Запорожець, М. Поддяков та ін. Проблему формування пізнавальної активності в процесі навчання вивчали О.Загребельна та Л.Проколієнко. Складові розумової готовності, розумового розвитку (мовленнєвого, сенсорного) вивчали А.Богущ, Д.Крутецький, Н.Лисенко.

Проблему організації диференціального та індивідуалізованого освітнього процесу в дошкільному закладі розглядають Т. Котирло, С. Ладивір.

Так, підготовку дітей до школи професор Т.Піроженко розглядає як забезпечення особистісного становлення кожної дитини, її фізичного, психічного й соціального розвитку відповідно до індивідуальних можливостей, що зумовлює поступову інтеграцію дошкільника у шкільне життя [13].

Як зазначає академік А.Богущ, готовність дитини до навчання у школі характеризує, насамперед, готовністю мовленнєвою. Науковець визначає її як багатокомпонентне, складно організоване психолого-лінгвістичне новоутворенням[7].

Слід відмітити, що кількість дітей, які мають труднощі у навчанні в школі, кожного року збільшується, згідно даних сучасних педагогів та дослідників. Частково це пов'язано зі станом їх мовленнєвого розвитку,

відмічають сучасні педагоги (Додаток А).

В Україні зростає і кількість дітей з мовленнєвими порушеннями. Такі діти мають знижені пізнавальні та навчальні можливості, також знижені можливості дитини до вдалого подальшого навчання.

Сучасний стан в освіті дітей старшого дошкільного віку потребує необхідність поліпшення організації та змісту корекційної роботи з метою удосконалення рівня мовленнєвої готовності до навчання в школі кожної дитини із порушенням мовлення, що буде допомагати їх успішному подальшому навчанню в початковій школі.

Отже, актуальність проблеми дослідження обґрунтовує обрану тему: “Формування мовленнєвої готовності старших дошкільників із загальним недорозвитком мовлення до навчання в школі” .

Мета дослідження - розробити корекційну програму з формування мовленнєвої готовності до навчання в школі для старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення .

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

1. Здійснити системний теоретичний аналіз проблеми мовленнєвої готовності старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення до навчання в школі.
2. Описати феномен “мовленнєва готовність дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня до навчання в школі” та визначити її складові.
3. Визначити стан сформованості мовленнєвої готовності до навчання в школі у дітей з нормальним мовленнєвим розвитком (далі НМР) та загальним недорозвиненням мовлення (далі ЗНМ III рівня) та провести експериментальне дослідження.
4. Дослідити шляхи формування мовленнєвої готовності з використанням дидактичних та мовленнєвих ігор.

Об’єктом дослідження є мовленнєва підготовка дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення до навчання в школі.

Предметом дослідження є мовленнєва готовність дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення III рівня до навчання в школі.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань використаний комплекс взаємопов'язаних методів, зокрема, теоретичних: аналіз, синтез, порівняння та узагальнення науково-теоретичних джерел з проблеми дослідження з метою вивчення стану проблеми розвитку мовленнєвої готовності до школи та перспективних напрямів її вирішення в діагностичній та корекційно-розвивальній роботі з дітьми старшого дошкільного віку з ЗНМ; емпіричних: аналіз факторів, які впливають на мовленнєвий розвиток дитини; метод спостереження, бесіди з дітьми.

Практичне значення дослідження. Отримані результати можуть бути використані в освітньому процесі закладів дошкільної освіти на корекційно-розвивальних заняттях; дидактичні матеріали буде корисним як для педагогів, так і для батьків вихованців.

Апробація результатів. Матеріали кваліфікаційного дослідження роботи повідомлені на науково-практичних конференціях: III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації» (11-12 травня 2023 р.); Proceedings of the XXXIII International Scientific and Practical Conference London, Great Britain August 22-25, 2023.

Публікації. Основні результати дослідження викладені в публікації автора: Овчарук І. Мовленнєвий розвиток старших дошкільників із ЗНМ. Наукові здобутки студентів з дошкільної та спеціальної освіти. Збірник наукових і науково-методичних праць студентів до III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації» (11-12 травня 2023 р.). Випуск 14. Кривий Ріг, 2023, С. 133-135.

Овчарук І. Специфіка мовленнєвої готовності старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення до навчання в школі. MODERN SCIENTIFIC TECHNOLOGIES AND SOLUTIONS OF SCIENTISTS TO CREATE THE LATEST IDEAS. Proceedings of the XXXIII International

Scientific and Practical Conference London, Great Britain August 22-25, 2023,
№44, С. 230

Структура та обсяг дослідження складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (45) та додатків.

РОЗДІЛ 1. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ МОВЛЕННЄВОЇ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ

1.1. Мовленнєва готовність як складова загальної готовності дитини до навчання у школі

Питання підготовки дітей до школи як соціально-педагогічне явище було досліджено в праці «Материнська школа» Я.Коменського, де майже вперше були описані вимоги до підготовки дітей до школи. Наступним дослідженням підготовки дітей до школи в умовах навчально-виховного комплексу, започатковане Р.Оуеном, вперше стали комуни, трудові об'єднання «Нова гармонія» та «Квінвунд» (США), до яких входили школярі для дітей віком від 2 до 5 років. Український вітчизняний педагогічний досвід з даної проблеми можна спостерігати в українській козацькій педагогіці, де дошкільне родинне виховання дітей було обов'язковим перед вступом до освітніх закладів.

Дитинство, особливо дошкільний період – один із найбільш значущих періодів у житті людини. Тому пошук інноваційних шляхів підготовки дітей до школи, що допомагає оволодівати не стільки «особливостями шкільної науки, скільки наукою життя, правильного сприйняття світу», за визначенням О.Сисоєвої [8], набуває в сучасних умовах важливого значення.

Підготовка дітей до школи розглядається педагогами та науковцями-дослідниками у таких складових: як підготовка до школи і як підготовка до соціального буття. Такі аспекти дають право вважати, що зміст підготовки дітей до школи містить шляхи формування особистості дитини через засвоєння нею соціальної й життєвої компетентності як інтегрованого результату дошкільної освіти [35].

Готовність до шкільного навчання, за твердженням О.Ковшар – це сукупність показників фізичного, мотиваційного, інтелектуально-

пізнавального, особистісного розвитку, що забезпечує успішність навчання в школі[19].

Отже, готовність до шкільного навчання, можна стверджувати, є важливим підсумком психічного розвитку дошкільного дитинства.

Т.Філімонова, зазначає, що показниками готовності дитини до школи вважає розвиток ставлення дитини до дорослих, до однолітків і до самої себе [35].

О.Запорожець описує готовність до навчання в школі як цілісну систему взаємопов'язаних якостей дитячої особистості, зокрема особливості її мотивації, рівня розвитку пізнавальної, аналітико-синтетичної діяльності, рівень набуття механізмів вольової регуляції дій та таке ін. [35].

За твердженням А. Богуш, успішне розв'язання завдань розвитку особистості дитини, підвищення ефективності навчання відповідно визначається саме тим, як правильно враховується рівень підготовки дитини до шкільного навчання [7].

У сучасному трактуванні (Т.Поніманська) готовність до школи розглядається як певний стан психофізіологічного розвитку особистості дитини в перехідний передшкільний період, який зумовлює формування в неї здатності брати участь у шкільному навчанні. Готовність до школи – це не якість дитини, але якість всієї системи відносин, у яку дитина включена.

Науковець розглядає «готовність» як тривалий чи короткочасний психічний стан особистості як наслідок впливу освітнього та навколишнього середовища і виховання на внутрішні сили [19].

Аналіз психолого-педагогічних словникових джерел визначають феномен «готовність до шкільного навчання» як взаєз'язок психологічних та морфологічних особливостей дитини старшого дошкільного віку, що надають можливість успішного переходу до систематичного організованого шкільного навчання. Стан готовності до навчання залежить від фізичного дозрівання дозріванням організму дитини, зокрема її нервової системи, ступенем сформованості особистості, рівнем розвитку психічних процесів

(сприймання, уваги, пам'яті, мислення) тощо [31]; психологічна готовність до шкільного навчання визначають як “комплексна система якостей особистості психологічних, які допомагають дитині гарно навчатись у школі” [30].

О.Ковшар розглядає готовність до навчання в школі як утворення складне багатокomпонентне, де поєднанні оптимально такі компоненти: особистісний, фізичний, психологічний у всіх основних сферах розвитку дитини. Така об'єднана характеристика є базовими якостями особистості [19].

Слід додати, що у сучасних дослідженнях, наприклад О.Чеботарьової, показником розумових здібностей і загального психічного розвитку дитини є рівень володіння нею мовою. Адекватно розвинуте мовлення містить навички послідовно, зв'язано та зрозуміло розповідати про предмети, картини, події, пояснювати те чи те явище, передавати хід своїх думок, логічно розмірковувати на задану тему [23].

Для аналізу терміна «мовленнєва готовність» розглянемо сутність поняття «мовлення». Мовлення – один із головних процесів людської діяльності. Процес становлення «мовлення» вивчається багатьма вченими: лінгвістами, логопедами, психологами, психолінгвістами, фізіологами,

Можна зробити висновок, що мовлення-це складна психічна функція, яка формується тільки за фактом збереження усіх інших вищих психічних функцій: сприймання, рухової сфери дитини, мислення, пам'яті.

Так, А. Валлон, О.Лурія зазначають у своїх дослідженнях, що принципове значення мовлення має для психічної діяльності дитини, її розвитку в цілому, зазначає Н.Токарева в своєму посібнику [44].

Згідно досліджень О. Лурії, “мовленнєва діяльність представляє об'єднання мовленнєвих дій, у яких є мета, мотив, способи та засоби, виконання, установки та результати діяльності. Мова як система орієнтирів, знаків є засобом мовленнєвої діяльності. Мовленнєва діяльність найбільш важлива діяльність людини в соціальному світі”, зазначає Л.Калмикова в навчальному посібнику [36].

Отже, аналіз наукових досліджень з проблеми готовності дитини до школи засвідчує, що термін «готовність» є психологічним утворенням, складним за структурою, багатокomпонентним, включає основні складові життя дитини і відповідно поділений на окремі компоненти.

В мовленнєвій готовності до школи розглянуто поняття “мовлення”, “мовленнєва діяльність, які є основними в складному психологічному утворенні “ мовленнєва готовність до школи”.

Не викликає сумніву, що мовленнєва готовність повинна займати вагому роль серед усіх компонентів готовності дитини до навчання у школі, оскільки саме за допомогою мовлення діти взаємодіють з навколишнім світом, відбувається соціалізація особистості спілкування, оволодіння знаннями про світ.

1.2. Загальнодидактичні аспекти мовленнєвої готовності старших дошкільників до навчання в школі.

Учені (А. Богуш, Н. Гавриш, О. Запорожець, О.Ковшар, К. Крутій, Н.Кудикіна, В.Котирло, С.Ладивір, Т.Тарунтаєва, Н.Шиліната ін.) наголошують на важливість формування у дітей старшого дошкільного віку рівня готовності дітей до навчання у школі, формування у них мовленнєвої готовності у старших дошкільників до навчання в школі. Слід зазначити, що формування мовленнєвої готовності входить в процес формування мовленнєвої компетентності (БКДО).

Зазначимо, що в Базовому компоненті дошкільної освіти освітній напрям “Мовлення дитини”, а саме мовленнєва компетентність - здатність продукувати свої звернення, думки, враження в будь-яких формах мовленнєвого висловлювання за допомогою вербальних, невербальних засобів. Мовленнєва компетентність об'єднує фонетичний, лексичний, граматичний, діалогічний, мовленнєвий складники та засвідчує їх взаємозалежність і взаємозумовленість[3].

Зрозуміло, що підготовка дітей до школи послідовно і систематично здійснюється за весь період освітнього процесу, в який включена дитина в закладі дошкільної освіти. Розглянемо більш детально базову складову підготовки дітей до школи, а саме мовленнєву підготовку.

Для аналізу мовленнєвої підготовки виділимо мовленнєву підготовку та мовленнєва готовність. Сучасні науковці виокремлюють поняття: мовленнєва підготовка (А.Богущ,Л.Калмикова, Н.Шиліна та ін.) і мовленнєва готовність (А. Богущ, М. Вашуленко, А.Іваненко та ін.) дітей до навчання у школі.

Л. Калмикова аналізує поняття “мовленнєва підготовка” враховуючі такі описи:

- загальномовленнєва підготовка (розвиток навичок усного мовлення, навичок використання одиниць мови для мислення, спілкування);

- спеціальна мовна (мовленнєва) підготовка (підготовка до вивчення мови, початкове усвідомлення її знакової системи, формування основи спеціальних умінь у галузі читання, письма, аналізу мовних явищ)[42].

Авторка продовжує, що мовленнєва підготовка визначається освітніми напрямами БКДО, комплексними освітніми програмами та парціальними програмами з розвитку мовлення. Отже, мовленнєва підготовка це змістовий аспект навчання рідної мови [42].

А. Богущ зазначає, що мовленнєва підготовка дітей до школи передбачає вправляння дітей у практичних мовленнєвих навичках, усвідомлення комунікативних функцій та форм, формування його розуміння; засвоєння мовлення як інструменту спілкування, пізнання, регулювання поведінки. Така підготовка дає можливість майбутньому школяру своєчасно уникнути труднощів у спілкуванні, розробити правильну тактику комунікації з дорослими й однолітками, уникнути небажаних конфліктів [7].

Науковець А.Аніщук досліджувала стан проблеми мовленнєвої підготовки старших дошкільників до школи та виділила основні шляхи формування мовленнєвої готовності. Серед них виділяє:

- спрямованість навчання в комунікативно-мовленнєвій діяльності; належність мови до різних напрямів діяльності (навчально-пізнавальної, навчально-мовленнєвої, театральної-ігрової, художньо мовленнєвої, комунікативної);

- комплексний підхід до розвитку мовлення й навчання мови; адекватна мотивація комунікативно-мовленнєвої діяльності;

- залучення батьків до спільної роботи з активізації комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей [2].

Л. Калмикова описує «мовленнєву підготовку» як сукупність складових підготовки загальномовленнєвої та спеціальної. Загальномовленнєва підготовка сприяє розвитку навичок усного мовлення, комунікативних навичок. Далі розглядається розвиток сприймання й розуміння мовлення, засвоєння мовленнєвого досвіду й чуття.

Отже, при вступі до школи дитина старшого дошкільного віку має володіти рідною мовою, засвоїти її літературні норми, культуру усного мовлення й спілкування. Спеціальну підготовку науковець розділяє на: мовну та мовленнєву підготовку, яка передбачає початкове вивчення мови[36].

За К. Крутій, «мовленнєва підготовка дітей до школи» – комплексне застосування дитиною мовних і немовних засобів із метою використання одиниць мови для мислення. Важливі також і навички спілкування й прийняття дитиною власної особистості в процесі соціалізації. У дошкільній педагогіці це поняття, мовленнєва підготовка до школи, визначено, як частина загальної підготовки дитини до школи, – організований, цілеспрямований процес оволодіння мовою як засобом спілкування в умовах навчання й виховання. Дитина – активний суб'єкт мовленнєвої діяльності, який оволодіває новими знаннями, вміннями й навичками за допомогою дорослих або самостійно [14].

Акцентуємо, що мова і мовлення поєднують усі інші види діяльності дошкільника і таке поєднання різних видів діяльності, компетентностей і визначають основну характеристику особистості дитини.

У Базовому компоненті дошкільної освіти освітній напрямок «Мовлення дитини» передбачає засвоєння дитиною культури мовлення та спілкування, елементарних правил користування мовою у різних життєвих ситуаціях. Розуміння мови як засобу пізнання і засобу специфічно людського спілкування є активним досягненням дошкільного дитинства. Мова виступає головним «каналом зв'язку» для отримання інформації з інших немовних сфер соціуму. Також засобом пізнання світу від конкретного до абстрактного, від чуттєвого до понятійного. Мовленнєвий розвиток сприяє духовно-емоційному розвитку дитини через спільний взаємозв'язок із зрозумілим, спочатку сімейним, а потім національним вихованням. Мовленнєва діяльність дітей дошкільного віку складається із різних видів говоріння та слухання, під час якої формуються мовленнєві вміння і навички, зазначено в БКДО[3].

Отже, Базовий компонент дошкільної освіти акцентує на мовленнєвому розвитку дошкільників, як головній умові в успішній подальшій підготовці до навчання в школі. Адже оволодіння мовленням дає дитині змогу спілкуватися з оточенням, здобувати й обмінюватись інформацією, в соціалізації.

Науковець А.Яковенко виділяє в структурі мовленнєвій компетентності, як складової готовності до навчання в школі такі її складові:

- фонетичну компетентність;
- лексичну компетентність;
- граматичну компетентність;
- діамонологічну компетентність;
- комунікативну компетентність [55].

Отже, за аналізом представленої структури,мовленнєва готовність дітей до школи передбачає оволодіння практичними мовленнєвими навичками, розуміння і входження в комунікацію та функцію усвідомлення мовлення.

Мовленнєва підготовка-це процес оволодіння рідної мови. А поняття

«мовленнєва готовність» є набагато ширшим, це результат підготовки і містить у собі цілісну систему властивостей і якостей, які повинен набути старший дошкільник у своєму розумовому, мовленнєвому та психологічному розвитку.

Зупинимось на понятті мовленнєвої готовності до навчання у школі у дітей з мовленнєвими порушеннями. Зазначимо, що мовленнєва готовність до навчання у школі у дітей з мовленнєвими порушеннями має свої особливості та характеристики. Данну проблему, мовленнєва готовність до школи дітей із порушеннями мовлення досліджували такі науковці: В. Кисличенко, І. Марченко, Є. Соботович, Л. Трофіменко, М. Шеремет та ін.

Засобами корекції мовленнєвих порушень, підготовки до школи дітей з порушенням мовлення є організація корекційно-розвивального навчання дітей старшого дошкільного віку. Корекція порушення, розвиток мовлення та підготовка дітей до навчання у школі є основними завданням в підготовці старших дошкільників до навчання в школі. Слід зазначити, що у дітей із ЗНМ, як зазначають педагоги, основна увага приділяється вивченню лексичної та граматичної сторін мовлення, фонетико-фонематичної сторін мовлення та зв'язного мовлення.

Приєднуємось до визначення А.Яковенко, яка узагальнила мовленнєву готовність до навчання у школі дітей з мовленнєвими порушеннями як багатокomпонентну структуру, яка є показником мовленнєвої зрілості дитини та сформована на основі фонетико-фонематичного, лексико-граматичного, інтелектуально-комунікативного компонентів. [55].

Отже, за результатами аналізу наукових праць встановлені компоненти мовленнєвої готовності до школи різних категорій дітей (з нормальним мовленнєвим розвитком та з порушенням мовлення) та продовжимо опис мовленнєвої готовності до навчання в школі дітей з мовленнєвими порушеннями.

1.3. Мовленнєва готовність дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ до навчання у школі

Аналіз сучасного стану вивчення проблеми мовленнєвої готовності до школи дітей із порушенням та нормальним мовленнєвим розвитком визначив необхідність дослідження цієї проблеми.

Насамперед, надамо характеристику такому порушенню мовлення як загальний недорозвиток мовлення. Так, в залежності від ступеню вираженості порушення (дефекту) Р.Левіною умовно визначено 3 рівні загального недорозвинення мовлення (Левіна Р.Є.). На кожному рівні визначено основні труднощі в розвитку мовлення, що впливають на формування всіх компонентів мовлення. Перехід з одного рівня на другий характеризується появою нових мовленнєвих можливостей.

В посібнику М.Шеремет надається таке визначення: загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ) – складне порушення мовлення, при якому у дитини з нормальним слухом та інтелектом порушуються усі компоненти мови: лексика, фонетика, граматики. Мовленнєве недорозвинення може бути виражено в різних аспектах: від повної відсутності мовлення та засобів спілкування до повного мовлення з окремими елементами лексико-граматичного та фонетичного недорозвинення[21].

Науковець Керик Є. в статті “Особливості особистісного та соціального розвитку дітей із загальним недорозвиненням мовлення” так описує сходинки прояву загального недорозвинення мовлення:”Виділяємо три рівні мовленнєвого розвитку в межах психолого-педагогічного підходу:Ірівень - перша сходинка – лепетне мовлення. Воно має характеристику повного невміння правильно вимовляти звук або групу звуків. Дитина не володіє загальноживаними засобами спілкування. Для того, щоб попросити, висловитись вдається до міміки і жестів, окремих комбінацій і звуконаслідування. Цей рівень обумовлений нестійкою артикуляцією і низькими можливостями слухового розпізнавання фонем.

Прівень-друга сходинка характеризується початком розвитку фразового мовлення. Для мовлення дитини на цьому рівні характерно багато спотворених звуків, змішання, заміни, уподібнення складів. Діти з другим рівнем ЗНМ можуть правильно називати предмети, слова складної структури. Проте, у словах часто спостерігається неправильна вимова, випадання звуків.

Прівень-треття сходинка характеризується розгорнутим фразовим мовленням з елементами недорозвинення лексики, граматичної будови і фонетики. У дітей з таким рівнем мовленнєвого розвитку зустрічаються часто прості речення, вони допускають граматичних помилок, майже не вживають складних мовленнєвих конструкцій [21].

Сучасні наукові дослідження дозволили виокремити IV рівень мовленнєвого розвитку (Р.Лалаєва, Н.Серебрякова, Т.Фелічева). У дітей з цієї групи виявляються нерізно виражені порушення усіх компонентів мовлення. У них немає грубих дефектів звуковимови, але спостерігається недостатня вміння розрізняти звуків. Характерним порушенням звуко-складової структури є те, що, розуміючи значення слова, дитина не пам'ятає його фонематичний образ. На цьому рівні спостерігається недостатня виразність мовлення, нечітка дикція, змішування звуків, що свідчить про незавершеність процесу фонемоутворення [15].

В дослідженні аналізуємо третій рівень мовленнєвого розвитку, який характеризується за описом А.Яковенко "наявністю повного фразового мовлення з елементами лексико-граматичного та фонетико-фонематичного недорозвинення. На даному етапі дошкільники вже користуються всіма частинами мови, правильно вживають прості граматичні форми, намагаються будувати складнопідрядні та складносурядні речення. У дітей покращується стан звуковимови, відтворення слів різної складової структури. У дітей вже немає труднощів у називанні предметів, дій, ознак, якостей, добре знайомих їм з навколишнього середовища. Вони можуть вільно розповідати про свою сім'ю, про себе, складають невеличкі розповіді. Однак, усі складові мови:

лексика, грамати́ка, фонетика залишаються повністю не засвоєними. У вільних висловлюваннях переважають прості поширені речення, майже не використовуються складні речення. Розуміння зверненої мови значно розвивається та наближується до норми. Відмічається недостатнє розуміння змін значення слів за допомогою префіксів, суфіксів; спостерігаються труднощі в розрізненні числа та роду іменників, розуміння логіко-граматичних конструкцій, за причинно-наслідковими, часовими та просторовими відношеннями. Недостатній розвиток фонематичного слуху та сприймання призводить до того, що у дітей самостійно не формується навички звукового аналізу та синтезу слів, що згодом не дозволяє їм успішно оволодіти навичками читання без допомоги логопеда”[54].

Далі А.Яковенко додає, що у дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення, а зокрема із ЗНМ, наявні серйозні труднощі в комунікації, організації поведінки спілкування у дошкільному віці і у наступному шкільному періоді. Це потім негативно впливає на подальшу соціалізацію, комунікацію та мовленнєвій готовності до шкільного навчання.

Порушення мовлення та комунікації у дітей із ЗНМ призводить до таких характеристик мовлення як слабкість, ненасиченість та не диференційованість словникового запасу, своєрідність зв’язного мовлення, що знижує результати мовленнєвій готовності до шкільного навчання дітей старшого дошкільного віку. Несформованість навичок комунікативної взаємодії може виступати причиною неготовності до навчання в школі, неадекватної поведінки дитини, конфліктності, невміння узгоджувати власні дії з діями партнерів [54].

Висновки до першого розділу

Теоретичний аналіз наукових джерел підкреслив необхідність сучасного трактування змісту мовленнєвої готовності. Так, на основі проведеного наукового аналізу окреслено термін «мовленнєва готовність до

навчання у школі дітей з мовленнєвими порушеннями». Приєднуємось до думки А.Яковенко, що мовленнєва готовність як складова загальної готовності дитини до школи є провідною в системі знань, які необхідні дитині для успішної адаптації в освітній простір, взаємодії та відчуття в ньому комфортності. За визначенням вченої, мовленнєва готовність до навчання в школі є багатокомпонентним утворенням. Мовленнєву готовність до навчання в школі дітей з мовленнєвими порушеннями автор визначає як багатокомпонентне утворення, яке містить фонетичну компетентність, лексичну компетентність, граматичну компетентність, комунікативну компетентність. Мовленнєву готовність до навчання у школі дітей з мовленнєвими порушеннями є показником мовленнєвої зрілості дитини.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗНМ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ.

2.1. Дослідження стану мовленнєвої готовності до навчання в школі дітей старшого дошкільного віку

Метою констатувального етапу дослідження стало вивчення стану сформованості мовленнєвої готовності дітей із ЗНМ III рівня. Діагностичний етап передбачав вирішення таких завдань:

- укласти діагностику мовленнєвої готовності дітей із ЗНМ до навчання в школі;
- вивчити стан сформованості мовленнєвої готовності старших дошкільників до навчання в школі з нормальним мовленнєвим розвитком та з ЗНМ III рівня.

Констатувальний експеримент проводився в Комунальному закладі дошкільної освіти компенсуючого типу №120 Криворізької міської ради. До експерименту були залучені 13 дітей старшого дошкільного віку (7 дошкільників із ЗНМ(III рівня) та 6 дітей із нормальним мовленнєвим розвитком.

Для визначення рівнів мовленнєвої готовності до школи був використаний Гейдельберзький тест (ГТ) мовленнєвого розвитку. Тест призначений для діагностики мовленнєвих здібностей дітей віком від 3 до 9 років. Автори (Х.Грім та Х.Шилер) повідомляють про високий рівень валідності та надійності методики. Тест адаптовано в Україні К.Крутій у 2003 році. Авторка зазначила, що для розуміння діагностики мовленнєвого розвитку дитин та її результатів необхідна систематична діяльність. Мовлення є частиною складних психологічних процесів. В підбраній діагностиці мовлення розглядається не як окреме незалежне утворення, а у взаємозв'язку з іншими психічними процесами дитини.

За рекомендацією К.Крутій для використання Гейдельберзького мовленнєвого тесту необхідно застосувати прийоми пристосування та модифікації.

Сучасна дослідниця вказує на залежність мовленнєвого розвитку від рівня пізнавального розвитку дитини, активності її розумових процесів, здатності дошкільника здійснювати розумові операції, такі як аналіз, порівняння, узагальнення, установлення логічних відношень між поняттями. Чим краще здатність до узагальнення понять за тими чи тими істотними ознаками, другорядними і випадковими, тим краще мовленнєві здібності дошкільника. Отже, вказує науковець, дитина дошкільного віку, яка достатньо добре володіє всіма компонентами мовленнєвих здібностей, легко йде на контакт з іншими дітьми, уміє спілкуватися і взаємодіяти з ними. К.Крутій доповнює, що повний варіант тесту не всі діти витримують, а деякі завдання дітьми в 4-5 років взагалі не розуміються, тому для дослідження обрано кілька завдань. Але, на погляд К.Крутій, такого набору вистачає для діагностики розвитку мовлення дітей в різних сферах. Тест розміщений в додатках (Додаток А). В оригіналі ГТ містить складову з 13 субтестів.

Нами було узагальнено за визначенням А.Яковенко мовленнєву готовність до навчання у школі дітей з мовленнєвими порушеннями як багатокомпонентну структуру, яка є показником мовленнєвої зрілості дитини та сформована на основі фонетико-фонематичного, лексико-граматичного, інтелектуально-комунікативного компонентів[53].

Умови обстеження рівня мовленнєвої готовності дошкільника до шкільного навчання такі: обстеження доцільно проводити у формі спеціально організованої бесіди педагога з дитиною, створюючи суб'єкт-суб'єктну взаємодію. В основі бесіди можлива інтерпретація змісту сюжетних картинок, які близькі досвіду дошкільника(Додаток Д). Такий діагностичний засіб забезпечує також визначення рівня обізнаності дитини, здатності до розуміння змісту та контексту, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, а також прояв суб'єктної мовленнєвої поведінки дитини [1].

Така бесіда яскраво характеризує мовну компетентність: якість словникового запасу дитини, відбір лексичних форм, фонетичну і граматичну сторону мовлення. Діагностика мовлення свідчить також про наявність у дитини необхідних уявлень про світ людей, предмети та явища довкілля.

Опишемо укладену діагностику мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі на основі ГТтесту.

Фонетико-фонематичний компонент

Для діагностики фонетико-фонематичного компоненту використані складові ГТ, а саме тести 9, 12, 5, 13.

Мета: визначити рівень сформованості фонетико-фонематичний компоненту мовленнєвої готовності до школи у дітей із ЗНМ та нормальним мовленнєвим розвитком.

Фонематичні процеси (Додаток Є).

Звуковимова. Діагностика оцінювала повтор та самостійна вимова дитини (Додаток Д).

Лексико-граматична складова.

Серед існуючих субтестів для обстеження лексико-граматичного компоненту, а саме слухо-мовленнєвої пам'яті було використано субтести 1, 3, 4, 7, 12 ГТ.

Лексична складова - субтест 7 та 12.

Граматична складова - субтест 1,3 (Додаток Г).

Інтелектуально-комунікативний компонент.

Для діагностики інтелектуально-комунікативного компоненту обрали 2,6,8,13 субтести(Додаток Д).

Отже, діагностика мовленнєвої готовності дитини старшого дошкільного віку до навчання в школі дає можливість оцінити мовленнєві здібності, розвиненість у дошкільника мовленнєвої компетентності, які характеризуються такими даними, а саме: успішність мовної взаємодії, уміння здійснювати емоційну та інформаційну змістову взаємодію у спілкуванні; уміння контактувати з партнером по спілкуванню, уміння

сприймати, розуміти та використовувати засоби спілкування, уміння контролювати, оцінювати, аналізувати особисте мовлення.

В дослідженні Митурак Марти “Діагностика комунікативної готовності дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ до школи” описані рівні

сформованості мовленнєвої готовності, з якими погоджуємось та наводимо нижче:

“Високий: у дитини прослідковуються бажання комунікації з дорослими та однолітками. Дошкільник ініціативний в комунікації, спілкування носить емоційний характер. Дитина доповнює спілкування невербальними засобами, знає норми ввічливості. Може побудувати простіші форми діалогу та монологу.

Середній: в спілкуванні дошкільник проявляє зацікавленість, присутня пізнавальна мотивація. Взаємодіє з однолітками та дорослими, але до спілкування дитини треба мотивувати, відсутність активності в комунікації. Знає, але не завжди дотримується ввічливих форм спілкування. Може не володіти нормами часу при спілкуванні. Лексика не багата, допускається граматичних помилок при будові речень. Монологічне спілкування тільки з опорою на якусь предметну ситуацію.

Низький: мотиви спілкування відсутні, в контакт самотіно не вступає, ініціативи не проявляє, може висловлюватись, не враховуючи ситуацію, дуже бідний лексичний запас, граматичні порушення явні у мовленні, фрази прості, емоції низькі.”[29].

Слід відмітити, що спілкування дошкільника з вчителем-логопедом необхідно здійснювати у реальній суб'єкт-суб'єктній взаємодії з дошкільником, для створення доброзичливої атмосфери, взаєморозуміння, розширення саме простору мовленнєвого спілкування. Акцентуємо, що у процесі діагностики необхідно організувати роботу з урахуванням індивідуального підходу до кожної дитини на основі її вікових та психічних особливостей.

Отже, проведемо аналіз узагальнених результатів констатувального

етапу дослідження.

За результатами констатувального експерименту визначено рівень сформованості кожного компонента мовленнєвої готовності до школи у групах дослідження: дітей, у яких визначено ЗНМ та дошкільники нормотипового мовленнєвого розвитку.

Результати констатувального етапу експерименту наведено в таблицях нижче(Табл.2.1.1; 2.1.2; 2.1.3.).

Таблиця 2.1.1

Результати констатувального етапу експерименту з визначення фонетико-фонематичного компоненту мовленнєвої готовності дошкільників до навчання в школі

Фонетико-фонематичний компонент		
Рівні	Дошкільники з НМР	Дошкільники з ЗНМ (III рівня)
Високий	10%	-
Середній	30%	35%
Низький	60%	65%

Звертає на себе увагу той факт, що в 30% діти із нормальним мовленнєвим розвитком мали середній рівень сформованості фонетико-фонематичний компоненту, 60% - низький рівень, і лише 10% - високий рівень. При цьому бачимо порушення фонематичних процесів, порушення граматиці при нормальній звуковимові.

Дошкільники із ЗНМ, які мають середній рівень розвитку фонетико-фонематичний компоненту складають 35%, низький рівень 65 %, а високого рівня не зафіксовано.

Таблиця 2.1.2.

Результати констатувального етапу експерименту з визначення лексико-граматичного компоненту мовленнєвої готовності дошкільників до навчання в школі

Лексико-граматичний компонент		
Рівні	Дошкільники з НМР	Дошкільники з ЗНМ (ІІІ рівня)
Високий	20%	-
Середній	40%	40%
Низький	40%	60%

У групі дітей із нормальним мовленнєвим розвитком виявлено, що 40% із них мали лексико-граматичний компонент мовленнєвого розвитку на низькому рівні, також 40% були на середньому рівні, на високому рівні було лише 20%, що вказує на проблеми у мовленнєвій та комунікативній взаємодії.

Щодо дітей із ЗНМ на високому рівні не було дошкільників, на середньому рівні знаходилось 40% дошкільників, а на низькому - 60%. Такі результати вказують на необхідність проведення корекційної роботи з лексико-граматичною стороною мовлення.

Таблиця 2.1.3.

Результати констатувального етапу експерименту з визначення інтелектуально-комунікативного компоненту мовленнєвої готовності дошкільників до навчання в школі

Інтелектуально-комунікативний компонент		
Рівні	Дошкільники з НМР	Дошкільники з ЗНМ (ІІІ рівня)
Високий	12%	-
Середній	30%	42%
Низький	58%	58%

Така ж кількість дітей мала середній рівень розвитку інтелектуально-комунікативного компоненту, а саме 30%, низький рівень мають 58%, а високий рівень - 12%.

У групі із ЗНМ дошкільники не мали високого рівня за всіма трьома компонентами. Майже однакова кількість дітей досягли середнього та низького рівнів за показником інтелектуально-комунікативного компоненту (низький рівень 58%, а середній 42%), що пояснюється складністю мовленнєвого порушення. В таблиці 2.1.4. надані середньоарифметичні показники констатувального етапу мовленнєвої готовності дошкільників до навчання в школі як дітей нормотиповим мовленнєвим розвитком, так і дітей із ЗНМ (III рівня).

Таблиця 2.1.4.

Результати констатувального етапу за показниками мовленнєвої готовності дошкільників до навчання в школі

Рівні	Дошкільники з НМР	Дошкільники з ЗНМ (III рівня)
Високий	16%	-
Середній	33%	39%
Низький	51	61%

Отже, опишемо узагальнення результатів констатувального етапу експерименту середньоарифметичних показників дослідження визначення компонентів мовленнєвої готовності до школи дітей із НМР та ЗНМ III рівня(Табл. 2.1.4).

Так, за таблицею середньоарифметичних результатів за констатувальним етапом експерименту мовленнєвої готовності старших дошкільників до школи описуємо такі результати. Дошкільників з НМР високого рівня визначено 16%, середнього рівня 33%, низького рівня 51%.

У дошкільників із ЗНМ Шрівня були описані такі результати: низького рівня визначено 61%, середнього рівня 39%, високого рівня - не виявлено.

Отримані дані вказують, що діти із нормальним мовленнєвим розвитком, теж потребують корекційно-розвиткової роботи, бо відсутність мовленнєвих порушень у дитини не є показником достатнього рівня сформованості мовленнєвої готовності дошкільника до навчання у школі.

2.2. Впровадження програми корекційної роботи з формування мовленнєвої готовності до школи дітей старшого дошкільного віку.

За результатами констатувального етапу експерименту було засвідчено, що старшим дошкільникам не лише з порушенням мовлення (ЗНМ), але із з нормальним мовленнєвим розвитком (ЗНМ) необхідна організація занять з мовленнєвої підготовки до школи, цілеспрямована корекційно-розвиткова робота з фонетико-фонематичної, лексико-граматичної та інтелектуально-комунікативної складових мовленнєвої готовності до школи.

Отже, отримані результати констатувального експерименту засвідчили необхідність створення програми формування етапу з організації процесу мовленнєвої готовності до школи як дошкільників із нормальним мовленнєвим розвитком, так із ЗНР.

Метою формування етапу експерименту стало підвищення рівня мовленнєвої готовності дітей за допомогою спеціально розробленої корекційної програми з мовленнєвої готовності до школи у дітей із нормальним мовленнєвим розвитком та загальним недорозвитком мовлення за такими компонентами: фонетико-фонематичним, лексико-граматичним та інтелектуально-комунікативним компонентами.

В основі формування етапу експерименту були використані дидактичні, мовленнєві ігри Програмно-методичного комплексу “Корекційно-логопедична програма з формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку до школи” (розробник А.Якименко) [55]

(Додаток Г).

Спланована програма корекційно-розвиткових завдань для формування мовленнєвої готовності до школи старших дошкільників за фонетико-фонематичним, лексико-граматичним та інтелектуально-комунікативним компонентом.

Мета: підвищити рівень сформованості мовленнєвої готовності до школи за основними компонентами у дітей із ЗНМ ІІІ рівня та нормальним мовленнєвим розвитком.

Програма завдань представлена в нижче в таблиці 2.2.1.

В програмі описані компоненти мовленнєвої готовності старших дошкільників до навчання в школі та наданий перелік ігор для формування мовленнєвої готовності до школи (Додаток В). Дидактичні ігри пропонуємо на заняттях дітям як з нормативним мовленнєвим розвитком, так і з порушенням мовленнєвого розвитку.

Таблиця Корекційно-розвиткові завдання для формування мовленнєвої готовності до школи старших дошкільників за фонетико-фонематичним, лексико-граматичним та інтелектуально-комунікативним компонентами мовленнєвої готовності старших дошкільників до навчання в школі.

Таблиця 2.2.1

Компоненти мовленнєвої готовності до школи	Перелік ігор для формування мовленнєвої готовності до школи
Фонетико-фонематичний компонент	Гра «Збери намисто». Гра «Збережи слово у секреті» Гра «Зроби як я». Гра «Чарівники «о» в «і»
Лексико-граматичний компонент	Гра «Варимо компот-борщ»; Гра: Комп'ютерна гра «Судоку-город»; Комп'ютерна гра «Канатна дорога»;

	Комп'ютерна гра «Шкільний портфель»
Інтелектуально-комунікативний компонент:	Комп'ютерна гра «Види транспорту»; Робота з казкою; Дидактична гра «Тематичне Лото»; Дидактична гра «Тематичні малюнки Глена Домана» ; Комп'ютерна гра «Продуктовий магазин»

2.3. Аналіз узагальнених результатів формувального етапу дослідження

На контрольному етапі була використана діагностична методика констатувального етапу дослідження для визначення ефективності впровадженної програми формування мовленнєвої готовності старших дошкільників до школи за основними складовими: фонетико-фонематичним, лексико-граматичним, інтелектуально-комунікативним компонентами.

Отримані результати контрольного етапу розміщені в таблицях 2.3.1;2.3.2;2.3.3; 2.3.4.

Таблиця 2.3.1.

Результати формувального етапу експерименту за показниками фонетико-фонематичного компоненту мовленнєвої готовності старших дошкільників до навчання в школі.

Рівні	Дошкільники з НМР	Дошкільники з ЗНМ (ІІІ рівня)
Високий	77%	-
Середній	23%	57%
Низький	-	43%

Результати за фонетико-фонематичним компонентом мовленнєвої готовності до школи покращились: у дітей НМР стало 23% дітей середнього

рівня (було 10%); з перевагою високого рівня 77 % дитина (було 10%); тако ж відмічаємо, що у групи з нормальним мовленнєвим розвитком діти не мали низького рівня фонетико-фонематичного компоненту(було 60%). Дошкільників із ЗНР (III рівня) на високому рівні не було. Але змінилося співвідношення дітей на середньому рівні. Їх кількість на середньому рівні стала 57%(було 35%), на низькому рівні залишилось 43% (було 65%), на високому рівні дітей із ЗНР не виявилось.

Таблиця 2.3.3.

Результати формувального етапу експерименту за показниками лексико-граматичного компоненту мовленнєвої готовності старших дошкільників до навчання в школі.

Рівні	Дошкільники з НМР	Дошкільники з ЗНМ (III рівня)
Високий	67%	-
Середній	33%	75%
Низький	-	25%

За лексико-граматичним компонентом результати покращились за всіма рівнями. На високому рівні дошкільників з НМР стало 67%(було 20%).

У них збільшився активний словниковий запас, вони вільно та безпомилково підбирали узагальнюючі слова та пояснювали запропоновані, на середньому рівні стало 33%(було 40%) дитини із нормальним мовленнєвим розвитком, на низькому рівні дітей не виявлено(було 40%).

Нажаль, дошкільників із ЗНР III рівня високого рівня не має, але збільшилася кількість дітей, які класифікували поняття на середньому рівні 75% (було 40%) дітей, зменшився % на низькому рівні - 25%(було 60%), що показує якість корекційно-розвивального освітнього процесу. Слід засвідчити, що у дітей із ЗНМ III рівня залишалися труднощі з підбором

узагальненого слова, але покращилася якість пояснень слів

Таблиця 2.3.4.

Результати формувального етапу експерименту дослідження з визначення інтелектуально-комунікативного компонента мовленнєвої готовності старших дошкільників до навчання в школі.

Рівні	Дошкільники з НМР	Дошкільники з ЗНМ (ІІІ рівня)
Високий	24%	-
Середній	76%	81%
Низький	-	18%

Аналіз результатів інтелектуально-комунікативного компонента засвідчив, що дітей із НМР із високим рівнем виконання стало 24% (було 12%), що є удвічі більше, ніж на початку дослідження. Дошкільників із НМР на середньому рівні стало 76% (30%), що більше на 46%, ніж на початку дослідження. На низькому рівні дітей не виявлено (було 58%).

Дошкільників із ЗНР ІІІ рівня на високому рівні не було. Але збільшився % дітей на середньому рівні 81% (було 42%), а на низькому рівні зменшився, стало 18% (було 58%), що є позитивним результатом.

Отже, результати впровадження корекційної програми формувального етапу дослідження довела можливість підвищення рівня мовленнєвої готовності старших дошкільників до навчання в школі за кожним із виділених компонентів (фонетико-фонематичним, лексико-граматичним, інтелектуально-комунікативним компонентами).

Застосування елементів мовленнєвої готовності старших дошкільників до навчання в школі, запропонованих А.Яковенко дидактичних та розвивальних мовленнєвих ігор в корекційно-розвивальній роботі дозволило підвищити рівень мовленнєвої готовності дити до школи за

обраними показниками. Позитивні результати підвищення мовленнєвої готовності старших дошкільників до школи прослідковується як у дітей з НМР, так і у дошкільників із ЗНМ (ІІІ рівня).

В таблиці 2.3.4 результати формувального етапу експерименту. Дослідження за середньоарифметичними показниками мовленнєвої готовності старших дошкільників до навчання в школі.

Таблиця 2.3.4.

Результати формувального етапу експерименту дослідження за середньоарифметичними показниками мовленнєвої готовності дошкільників до навчання в школі

Рівні	Дошкільники з НМР	Дошкільники з ЗНМ (ІІІ рівня)
Високий	57%	-
Середній	43%	71%
Низький	-	29%

Підсумовуючи результати корекційно-педагогічної освітньої діяльності з формування мовленнєвої готовності до навчання в школі доведено, що якісно покращилися результати всіх компонентів за середньоарифметичними показниками: старші дошкільники із нормальним мовленнєвим розвитком високого рівня досягли 57% дитини (було 16%); середнього рівень виявило 44% (було 33%), на низькому рівні дошкільників не стало, а було 51%. При цьому в групі із НМР не лишилося дітей із низьким рівнем, усі 100% вийшли на високий та середній.

Аналіз підсумкових результатів з формування мовленнєвої готовності старших дошкільників до навчання в школі дітей із ЗНР показав, що за середньоарифметичним показником низький рівень 29% (був 61%), середній рівень став 71% (був 39%). Дітей високого рівня не було.

Отже, в таблиці 2.3.5 представлені порівняльні результати

середньоарифметичних показників мовленнєвої готовності старших дошкільників до навчання в школі дітей нормальним мовленнєвим розвитком та загальним немовленнєвим розвитком. Результати покращені, що доводить результативність формувального етапу експерименту.

Підсумовуючи результати формувального експерименту щодо сформованості мовленнєвої готовності до школи після проведення формувального етапу експерименту, можна констатувати, що у всіх дітей із нормальним мовленнєвим розвитком та ЗНМ(III рівня) вдалося досягти високого та середнього рівня мовленнєвої готовності до старших дошкільників до навчання в школі та зменшення показників низького рівня у дітей із ЗНМ. Отримані результати засвідчують ефективність запропонованої програми формувального етапу (Додаток Б).

Висновки до другого розділу

За узагальненими результатами констатувального експерименту та на основі обґрунтованих під час здійснення теоретичного аналізу критеріїв були виділені три рівні сформованості компоненти мовленнєвої готовності до школи (високий, середній та низький).

Дані про актуальний стан сформованості мовленнєвої готовності до школи довели, що не лише діти з загальним недорозвитком мовлення III рівня, але й з нормальним мовленнєвим розвитком, потребують освітньої роботи з розвитку мовлення та системної корекційно-розвивальної роботи.

Було впроваджено програму дидактичних, мовленнєвих ігор, що дало можливість підвищити рівень мовленнєвої готовності до школи дітей старшого дошкільного віку як із нормальним мовленнєвим розвитком, так із загальним немовленнєвим розвитком III рівня до навчання у школі, забезпечення достатнього рівня мовленнєвої готовності до школи.

Після проведеної на формувальному етапі дослідження корекційної роботи за компонентами мовленнєвої готовності до школи - фонетико-

фонематичний, лексико-граматичний, інтелектуально-комунікативний та за результатами сформованості мовленнєвої готовності до школи за всіма показниками засвідчили 100% успіх проведеної програми формувального етапу експерименту. В групі із ЗНМ III рівня не вдалося сформуванати мовленнєву готовність до школи на високому рівні, але більшість з цієї групи покращили свої результати.

Отже, проблема мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі успішно реалізується за умови спеціально організованої корекційно-розвивальної роботи, освітнього процесу з розвитку мовлення старших дошкільників для підготовки їх до шкільного навчання.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження зроблено такі висновки: був здійснений системний аналіз проблеми мовленнєвої готовності старших дошкільників із загальним недорозвитком мовлення до навчання в школі та уточнено трактування мовленнєвої готовності до школи дітей із загальним немовленнєвим розвитком III рівня, яке формується на основі фонетико-фонематичного, лексико-граматичного, інтелектуально-комунікативного компонентів.

На основі вивчення та аналізу науково-методичної літератури був визначений стан сформованості мовленнєвої готовності до навчання у школі за її компонентами у дітей з нормальним мовленнєвим розвитком (НМР) та загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ III рівня).

Була розроблена експериментальна програма дослідження підвищення рівня мовленнєвої підготовки старших дошкільників до навчання в школі, яка мала три етапи. В експерименті брали участь дошкільники як з нормальним рівнем розвитку, так із загальним недорозвиненням мовлення III рівня. На констатувальному етапі для діагностики мовленнєвої підготовки до школи за визначеними компонентами були використанні завдання ГТ, задіяні рівні мовленнєвого розвитку за аналізом наукових джерел.

На формувальному етапі були підібрані дидактичні та мовленнєві ігри за корекційною програмою А.Яковенко для дошкільників з НМР так і ЗНМ. На контрольному етапі був використаний діагностичний матеріал ГТ, результати мовленнєвої готовності до навчання в школі стали вище як в групі старших дошкільників нормального мовленнєвого розвитку, так і в групі дітей із загальним немовленнєвим розвитком. Старші дошкільники із нормальним мовленнєвим розвитком високого рівня досягли 57% дитини (було 16%); середнього рівень виявило 44% (було 33%), на низькому рівні дошкільників не стало, а було 51%. При цьому в групі із НМР не лишилося дітей із низьким рівнем, усі 100% вийшли на високий та середній.

Аналіз підсумкових результатів з формування мовленнєвої готовності

старших дошкільників до навчання в школі дітей із ЗНМ показав, що за середньоарифметичним показником низький рівень 29% (був 61%), середній рівень став 71% (був 39%). Дітей високого рівня не було.

Подальшими науковими пошуками можуть бути дослідження логопедичного супроводу дітей початкових класів із ЗНМ.